

Sosyal Politikanın Hayırseverlikle İmtihanı¹

*

An Examination of Social Policy and Philantropy

Fuat Man & Onur Metin

Özet

Hayırseverlik elbette ki kişisel bir meziyet olarak takdir edilebilecek bir özelliktir. Hatta her ne kadar 'iyi' ve 'kötü' nitelendirmelerinin sınırını neyin oluşturacağı çoğunlukla tartışmalı olsa da hayırseverliğin 'iyi insan', 'iyi yurttaş', 'iyi zengin' vb. gibi ifadelerle kaynaklık edebileceği söylenebilir. Ancak bireysel düzeyde takdir edilen bir özelliğin bir politika aracı olarak ele alınması acaba ne kadar fonksiyonel olacaktır? Konu yoksulluk gibi girift bir problemle birlikte düşünüldüğünde, üzerinde daha derin ve soğukkanlı düşünmeyi gerektirmektedir. Hayırseverlik gibi girişimlerin elbette ki takdir edilmesi gerektiği düşünülebilir ancak yoksulluk gibi varoluşsal bir meselede bu konunun eleştirel olarak ele alınması, 'haklar' konusunu da kapsayan bir alanın daha derinlemesine tartışılmasına katkı yapabilir. Bu çerçevede bu makale sosyal haklara göndermede bulunarak 'hayırseverlik' kurumunun, kişilerin bireysel dünyalarını ilgilendiren boyutu ile değil ancak bir sosyal politika aracı olarak işlevine dair bir tartışmasını sunacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hayırseverlik, Sosyal Politika, Vatandaşlık Geliri, Temel Gelir

Abstract

Philanthropy can, certainly, be approved as a good personal characteristic. Although there is no compromise on the border of 'the bad' and 'the good', it is usually accepted that philanthropy can form the basis of 'good people', 'good citizen', 'good wealthy people' etc. Yet, could a good personal characteristic be a functional tool for social policy? When thought it with a complex question such as poverty, this issue deserves more attention to consider it closely. Although philanthropy is a good personal characteristic, in social policy, looking at poverty in the frame of 'the rights' would be more useful to reduce it. This paper intends to argue the function of philanthropy as a social policy tool.

Keywords: Philanthropy, Social Policy, Citizenship Income, Basic Income

¹ Bu çalışma, 3-5 Aralık 2010 Tarihleri arasında Çanakkale 18 Mart Üniversitesi'nde düzenlenen VII. Uluslararası STK'lar Kongresi için hazırlanan 'Hayırseverlik Etkili Bir Sosyal Politika Aracı Olabilir mi?' başlıklı bildirinin gözden geçirilmiş versiyonudur.

Giriş

“Altındağ Belediyesi’nin ödüllü yardımlaşma kurumu Hayır Çarşısı, Altındağlı ihtiyaç sahiplerine yardım elini uzatmaya devam ediyor. Kurulduğu günden bu yana on binlerce başvuruyu bizzat yerinde inceleyerek eksikleri tespit eden ve hayırsever vatandaşlardan gelen yardımları ihtiyaç sahiplerine ulaştıran Hayır Çarşısı, son olarak Halime Günaydın ve Mustafa Salan’a yardım etti. Hayır Çarşısı ekipleri, yaptıkları inceleme ve tespit sonucunda eşinden 18 yıl önce ayrılan ve dört yıldır kanser tedavisi gören Mustafa Salan’a tek kişilik baza ve yatak, tekerlekli sandalye, temizlik maddesi ve gıda yardımında bulundu. Bir binanın alt katında oldukça zor şartlarda yaşayan Salan, kanser tedavisi sırasında gördüğü kemoterapi yüzünden desteksiz yürüyemiyordu. Hayır Çarşısı Salan’a ayrıca her üç ayda bir düzenli olarak gıda ve temizlik maddesi yardımı da yapacak” (BH 2007).

“Silvan'da faaliyet gösteren Toplumda Ümmet Anlayışı Yayma ve Yaşatma Derneği (Ümmet Der) yardıma muhtaç ailelere gıda yardımında bulundu. Hayırsever vatandaşlar tarafından bağışlanan gıda paketleri dernek tarafından daha önce tespit edilen yardıma muhtaç 16 aileye ulaştırıldı. Yardım alan ailelerin memnun oldukları gözlenirken, fakir ile zenginler arasında köprü olmaya devam edeceklerini dile getiren dernek yetkilileri, ellerinden geldiğince yardımların devam edeceğini belirtti” (Artagus 2010).

“Elbistan'a bağlı Küçükyapalak köyünde ikamet eden doğuştan yürüme engelli olan 9 yaşındaki Veli Öksüz'e, hayırsever vatandaşlar sahip çıkarak, yardım elini uzattı. İsminin açıklanmasını istemeyen ve yurt dışında yaşayan hayırsever işadamı ile Hüseyin Kal isimli vatandaş, küçük Veli'ye bir adet akülü tekerlekli sandalye ile birlikte bir adet normal tekerlekli sandalye hediye ettiler” (ES 2010).

Hayırseverlikle ilgili internet üzerinden yapılacak çok basit bir taramada bunun gibi binlerce habere rastlamak mümkündür. Bilindiği gibi televizyonların ana haber bültenlerinin sonlarına doğru da genelde son

derece zor durumda bulunan insanları konu edinen haberler yayımlanır ve ertesi gün ya da takip eden günlerde de bu haber üzerine 'kanalın telefonlarının kilitlendiği'ne dair açıklamalar yapılır. 'Hassas' ya da 'duyarlı' vatandaşlar bu yürek yakıcı haber karşısında sorumluluk hissedip muhtaç aileye ya da kişiye yardım elini uzatmıştır. Yine habere konu olan 'yoksul', bu kez ya yüzü gülüyordur ya da ağlıyordur ama bu kez döktüğü mutluluk gözyaşlarıdır. Yaptığı açıklama aşağı yukarı 'demek ki insanlık ölmemiş, Allah bu yardımı yapandan razı olsun' tarzında bir açıklamadır. Bu haberi izleyen kitleler de büyük ölçüde bu yorumu paylaşırlar. Haberi yapan televizyon kanalı ya da ekip de eğer bu tarz haberlerin izlenme oranı üzerindeki etkilerine yönelik hesaplamaları dikkate alınmazsa belki de 'sosyal sorumluluk' çerçevesinde vicdani bir rahatlatma hissedecektir.

Peki bu 'insani', 'dayanışmacı', 'iyilikçi' (...) tablonun neresi yanlış? Ortada ihtiyaç sahibi insanlar bulunuyor ve öte yandan da muhtaç durumdaki bu kişilerin ihtiyaçlarının karşılanması durumu söz konusu. Bireysel vicdan kapsamında değerlendirildiğinde elbette bu tablo son derece 'duygulandırıcı' durmaktadır. Bu çerçevede hayırseverliğin eleştirilecek bir tarafı bulunmamaktadır. Ancak tabloya politik bir gözle bakıldığında ciddi sakıncalar barındırdığı söylenebilir. Artık herkese malum olmuş bir hikâyede dalgaların kıyıya vurduğu sayısız denizyıldızlarından eline geçirdiğini suya atan bir adamın durumu anlatılır. Yanından geçen bir adamın onun bu çabasının boşuna olduğunu zira tüm denizyıldızlarının hayatını kurtarmasının mümkün olmadığını dolayısıyla bu çaba sonucu fark eden bir şey olmadığına yönelik tutumuna yönelik hikâyeye kahramanın verdiği cevapta hayatı kurtulan denizyıldızı referans yapılmıştır: "Adam bir denizyıldızını alıp denize fırlatır ve 'bunun için fark etti' der. Hayırseverlik hikâyelerinin birçoğunu bu hikâyeye benzetmek mümkündür. Bu, elbette hayırseverliğin toplumsal düzeyde önemsiz olduğu anlamına gelmez. Hayırseverliğin bireysel anlamda, vicdani ve dini anlamda büyük bir önemi olduğu gibi dayanışmaya vurgu yapması, sınıflar arası sınırları (zengin ile yoksul) belirginleştirilmesi

ve bu anlamda bir iktidar üretmesi anlamında toplumsal ve politik alanda da önemli bir karşılığı bulunmaktadır. Ancak bu çalışmada hayırseverliğin sosyal politika ile bağı tartışılmak istenmektedir. Tüm denizyıldızlarını denize kavuşturma iddiasında olan ya da öyle bir çabada olan sosyal politika penceresinden olaya bakıldığında, tek bir denizyıldızı referans yapılarak varılacak sonuçlar anlamsız olacaktır. Dolayısıyla hayırseverlik her ne kadar takdir edilen bir durum olsa da sonuçta hikâyeyi sadece bir denizyıldızını merkeze alarak mutlu sonla bitirir ve geri kalan milyonlarca denizyıldızını odaktan uzaklaştırır. Hayırseverliğin sosyal politika bağlamında böyle bir sakınca taşıdığını belirtmek gerekiyor.

Bu çalışmada hayırseverliğin ve sosyal politikanın kökenlerine, hangi toplumsal koşullarda varlık bulduklarına kısaca değinilecek ve sosyal politikanın, yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi muhtaçları ötekileştiren ve rencide eden ihtiyaç tespiti yerine neden hak temelli bir yaklaşımla işlemesi gerektiği temellendirilmeye çalışılacaktır. Bu yöndeki bir çaba olarak da 'temel gelir' ya da 'vatandaşlık geliri'ne kısaca değinilecektir.

Hayırseverlik: Yoksullara Yardımın Kökenleri

Yoksulluk, tarihin her döneminde tartışılan bir gerçeklik olmakla birlikte onun günümüzde almış olduğu pozisyonun ya da ona yönelik algılamaların temelinde tartışılmaz bir biçimde 'kapitalizm' dinamiği bulunmaktadır. Sanayi Devrimi'nden yaklaşık iki yüz – iki yüz elli yıl önce başlayan kırsal çözülme kentlerdeki nüfus kompozisyonunu dramatik bir biçimde arttırmıştır. Yaklaşık yüz yıllık süre içinde ortalama büyüklükteki şehirler ya da küçük kasabalar yüz binlerle ifade edilen nüfuslara sahip olmuşlardır. Bu durum mülksüzleşme ya da emeğin 'özgürleşmesi' ile ilgiliydi. *Özgürleşme* kavramı burada ironik bir biçimde birçok olumsuz duruma kaynaklık etmektedir. Emeğin özgürleşmesi onun toprağa, toprak soyluya ve mülkiyetten özgürleşmesi (kopması) anlamına

gelmekteydi ve onu kentlere doğru yol alan kitlelere katmaktaydı. Öte yandan hayatta kalabilmek için sadece 'özgür emeği' bulunan bu kalabalık korunmasız bir biçimde şanslıysa bir istihdam ilişkisi içine girecek ama büyük bir ihtimalle işsizler kalabalığı içinde dilenciler / serseriler güruhuna katılacaktı. Kısacası Bauman'ın (2005) belirttiği gibi emeğin geleneksel hayat tarzından çıkıp 'özgürleşmesi' onun kendi kaderini tayin etmesi sonucuna ulaşamadı ve 'inşa edilen' bir düzende konumlandırılması ile neticelendi. Bu noktada Buğra'nın Geremek'ten aktardığı bazı istatistikler anlamlı olacaktır.

16. yüzyılın ortasında, Lyon şehir nüfusunun yüzde 10'u yardımla yaşıyordu ve yoksulları barındıran darülaceze tipi kurumun nüfusu kısa sürede üç kat artmıştı. Yine 16. yüzyılda Nurenberg şehrinde yaşayanların üçte biri farklı kaynaklardan yardım alarak yaşamaktaydı. 17. yüzyılda İngiltere nüfusunun yüzde 24'ü serseriler ve dilencilerden oluşuyordu ve çalışanların çoğu kazandıklarıyla geçinemiyordu; nüfusun toplam yüzde 46'sının yoksulluk sınırının altında veya o sınıra yakın olduğu söyleniyordu. 17. yüzyıl Fransası'nda dilencilerin sayısı nüfusun yüzde 10'u kadardı ve nüfusun üçte birinin dilencilik sınırında olduğu tahmin ediliyordu. Yani yoksulluk, kesinlikle marjinal bir kesimi ilgilendiren tali bir sorun değildi (Buğra, 2008: 36).

Kentlerin bu denli kalabalıklaşması, yoksullara yönelik algıda da bir değişime neden olmuştu. Daha önceleri Hıristiyanlık inancı kapsamında yoksullara yardımda bulunmak, sadaka vermek iyi bir müminin asli görevi olarak kabul edilirken, dilenciler kamu düzenini ve inanç düzenini bozan ahlaki ve siyasi bir tehlike olarak görülmeye başlandılar. Buğra (2008: 37), bu noktada Weber'in Protestan ahlakı ile kapitalizm arasında kurduğu bağın yetersiz bir açıklama olarak duracağını zira 16. yüzyılda Katolik dünyanın merkezinde papaların Roma sokaklarında dilencilere kesinlikle sadaka verilmemesi gerektiğini çünkü sadakanın bunların namuslarıyla çalışmalarına bir engel teşkil ettiklerine yönelik duyurularda bulduklarını belirtmektedir. Sefiller, artık hıristiyanın hayır duygusunu harekete geçirmek ve ona selameti bulma fırsatını sağlamak

üzere gönderilmiş unsurlar olarak kabul edilmemektedirler; Tours başpiskoposu gibi tamamen Katolik birisi dahi bunları 'üzüntüyle görülen bedeni sefaletlerinden ötürü değil de, dehşet yaratan ruhani sefaletlerinden ötürü toplumun tortu ve döküntüleri' olarak görmektedir (Foucault, 2006: 107). Foucault'nun (2006: 114) Deliliğin Tarihi'nde bahsettiği 1656 Kararnamesi'nin 9. Paragrafı şu şekildedir: "Her cins, köken ve yaştan bütün kişilerin, hangi nitelik ve soydan olursa olsun, hangi konumda olursa olsun, sağlam ve sakat, hasta veya nekahat halinde, tedavisi mümkün veya değil hiç kimsenin Paris kentinde ve dış mahallelerinde, kiliselerde, kilise ve ev kapılarında, sokaklarda veya başka yerlerde açık veya gizli, gece veya gündüz dilenmelerini açıkça yasaklıyoruz... tersine davrananlar, ilk seferinde kamçılanacak, ikinci seferinde erkekler ve delikanlılar küreğe gönderilecek, kadınlar ve kızlar şehir dışına çıkartılacaklardır." Dolayısıyla eğilim, modern dönemin ruhuna uygun olarak boş durmayı, aylaklığı, dilencililiği 'ötekileştirerek' çalışmayı önceleyen ve ancak çalışarak onurlu bir insan olunabileceğine yönelik bir dönüşüme işaret ediyordu. Ancak bu, hayırseverliğin tarihe karıştığı ya da tamamen ortadan kaldırılması gereken bir eylem olduğu anlamına gelmiyor. Zira algılamada bir değişim yaşansa da yoksulluk sorunu apaçık bir gerçeklik olarak ortada duruyordu ve bunu polisiye mantığı ile ya da yoksullara sadece patolojik olarak yaklaşmakla çözmek mümkün değildi. Her halükarda siyasi otoriteyi problemin çözüm merkezine çeken bir büyük toplumsal sorun söz konusuydu.

Türkiye'de yoksulluğun nasıl algılandığına bakılacak olunursa, temelde dinin oluşturduğu bir algılama ile kısmen bu algılamanın da etkilediği bir devlet geleneğinden bahsetmek mümkündür. Bu iki temelin daha sonra ülkenin kapitalistleşmesi ile birlikte kendine özgü bir hal aldığını da belirtmekte fayda vardır. Bilindiği gibi öteden beri 'vakıf müessesesi ya da 'zekât' gibi dini pratiklere yapılan vurgular temelde hayırseverlik vurguludur ve sosyal problemlerin 'hak'lara dayanılarak giderilmesi seçeneğinin önemini azaltma eğilimindedir.

Cumhuriyet döneminde de yoksulluk gibi sorunların giderilmesinde hak temelli tartışmaların değil, hayırseverlik gibi istikrarsız kaynaklara vurgu yapıldığı görülür. Buğra'nın (2006: 65) da belirttiği gibi Türkiye'de sosyal yardım konusundaki yaklaşımların 'sağ' ve 'sol' ideolojilerin ötesinde kökleri tek parti dönemine kadar uzanan 'yoksullukla mücadelenin devlet işi olmadığı'na yönelik bir inançtan büyük ölçüde etkilendiğini söylemek mümkündür. Erken cumhuriyet döneminde, devlet yoksulluğu sosyal politika önlemleri olarak değil, zenginlerin bağışlarını teşvik ederek azaltmaya çalışmıştır. 'Gazimizin Şefkati' gibi başlıklarla gazetelere yansıyan ve Atatürk'ün kendisine durumlarını arz eden fakir çocuklara yaptığı nakdi veya yatılı okula yerleştirme şeklindeki yardımları konu alan haberlerin de (Cumhuriyet, 10 Mart 1930 ve 24 Ağustos 1932), çocukluğumuzda dinlediğimiz masallardan çok iyi bildiğimiz bir durumla, Padişah efendimizin dikkatini çekmeyi başaran yoksullara keseyle altın bağışlaması durumuyla, belirli paralellikleri olan bir yaklaşımı yansıttıkları düşünülebilir (Buğra, 2003-2004: 77).

Yoksullara yardım noktasında 'zenginleri' hedef alan bu yaklaşım hem Buğra'nın belirttiği gibi devlet söylemine hem de gündelik söyleme sinmiş durumdadır. Giriş kısmında bahsedilen gazete ve televizyonlardaki 'yoksullara yardım' çağrıları genelde bu niteliktedir. Bu ise tahmin edileceği gibi hem devleti sosyal politika alanının kıyasına itmekte hem de 'zengin'e muhtaç yoksullar durumunu yeniden üretmektedir. Bunun ötesine geçmek için yoksullara yönelik sosyal yardımların sivil toplum kuruluşlarından ya da zengin fertlerden değil hak temelli bir kaynaktan beslenmeleri gerekmektedir.

Sosyal Politika: Anlamı ve Tarihsel Kökenleri

Sosyal politika sanayi devrimi adıyla adlandırılan ekonomik dönüşümün toplumsal sonuçlarının bir parçasıdır. Kapitalizmin sanayileşme evresiyle beraber yarattığı derin eşitsizlikler bir yanda zenginliğin ve sermaye birikiminin kaynağı olurken, diğer tarafta yoksulluğu ve sömü-

rüyü farklı bir düzeye taşımıştır. Sosyal politika kapitalizmin yıkıcı ve yıpratıcı koşullarında emekçi sınıflara yönelik koruyucu düzenlemeleri kapsar. Kendine özgü araçları vardır ve genellikle bu araçlar devlet aracılığıyla hukuki düzenlemeler olarak dallanıp budaklanır, serbest piyasa işleyişine dışarıdan bir müdahaleyi içerir. Bu müdahale görünürde sınıf çelişkilerini törpülemeyi amaçlar; ancak kapitalizm bütünlüğü içinde sosyal politika önlemleri ile emek sermaye çelişkisinin ortadan kalktığını düşünmek sonuca çabucak ulaşmak anlamına gelecektir.

Sosyal politika, amacı, toplumsal adalet olan, iktisat biliminin doğal yasalarını düzeltici ve kapitalist toplum düzeni içinde sınıf savaşımının nedenlerini gidermeye dönük önlemler ve politikalar öngören bir denge, uyum ve barış bilimidir. (Talas, 1981: 6)

Sosyal politikanın dar anlamda olan bu tanımını bir bakıma çelişkilidir. Çünkü sınıf savaşımının nedenlerini ortadan kaldırmak, kapitalizmin işleyiş mekanizmaları içerisinde mümkün değildir. Ancak sosyal politikanın tarihi, sosyal politika uygulamalarının bu vaadi (sınıf savaşımını ortadan kaldırmaya yönelik olmasa da, aradaki uçurumun azaltılması) içerdiğini gösterir. O halde sosyal politikayı bu tanımın ötesine taşımak gerekir. İşçi sınıfının tarihsel mücadelesi değerlendirildiğinde, bu mücadelenin siyasal ve sosyal hakların gelişimi ile paralellik gösterdiği ortadadır. Siyasal demokrasi, eşitlik, toplumsal adalet gibi kavramların gelişimi ve somutlaşması bu açıdan değerlendirilmelidir.

Sosyal politikalar ya da ona benzer toplumsal düzenlemeler ister geçmişin yoksul yasaları veya Bismarck'ın sigortalar sistemi olarak, ister refah devleti uygulamaları veya günümüzde büründüğü yeni biçimler olarak karşımıza çıksın, kapitalizmin iktisadi ve siyasi gelişim sürecinden ayrı düşünülemez. Kapitalist gelişim sürecinin farklılaşan ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalıdır. Kapitalizmin ilk evrelerinde kendini belli eden gereklilikler ile günümüzdeki gereklilikleri bazı noktalarda farklılık gösterebilir. Kapitalizmin ilk evrelerindeki temel ihtiyacı, değişmekte olan üretim ilişkilerine uyum sağlayacak bireyler bulabilmek ya da yaratabilmektir. Günümüzde ise bu temel ihtiyaç, sermaye biriki-

minin tökezlemeyeceği yeni alanlara serbestçe ulaşabilme gerekliliğine dönüşebilmektedir. Tarihsel olarak farklılaşan bu gerekliliklerin hepsinin bir ortak noktası belirginleştirilebilir. Bu da sermayenin birikimini sürdürdürebilmesi için emek gücüne olan bağımlılığının hiçbir zaman ortadan kalkmayacağıdır.

Emek gücünün “günlük ve kuşaklar arası yeniden üretimi gerekliliği” kapitalizmin temel sorunlarından biridir. Bu gereklilik işçilerin işlerine zinde ve sağlıklı olarak devam edebilmeleri ve gelecek kuşak işçilerin aynı ücretlilik ilişkisine girebilmeleri ile ilgilidir (Lavalette, 2006: 53).

Sosyal politikaların asli uygulayıcısı olarak devlet; Marksist bir perspektiften kapitalistler arası ilişkileri ve bu ilişkilerin yarattığı krizleri, sermayenin çıkarlarını koruyarak işleten bir kurum olarak yorumlanmakla beraber, bu asıl işlevle bağlantılı olarak üretim ilişkilerinin bütünü de düzenleyecek bir çerçeve geliştirir. Bu durum, çoğu zaman kısıtlı da olsa, devlet aygıtının tüm toplumun ortak çıkarına da işlediğinin ifadesidir.

Sınıfları ve bir mücadeleyi içermesinden ötürü, demokratik devlet, bir yandan egemen sınıfın fiili diktatörlüğünün ifadesi olurken, öbür yandan da, egemenlik altındaki sınıfların çıkarlarının ve siyasal hedeflerinin ifade edilmesine olanak sağlamak; emekçilerin örgütlenmesine (sendikalar, kooperatifler vb.) hoşgörü göstermek zorunda kalmıştır. Demokratik uzlaşma sınıflar mücadelesini ortadan kaldırmaz, ama tam tersine, onu ifade eder (Lefebvre, 2007: 107).

Günümüzde sosyal politikaya ilişkin kapsamlı bir tanım yapabilmek “refah devleti veya refah rejimleri” üzerine olan tartışmaları takip etmeyi gerektirir.

Refah devletine ilişkin araştırmalar genellikle kavramsal bir kafa karışıklığından muzdariptir. Bazıları refah devletlerinden, bazıları refah rejimlerinden, bazıları ise sadece sosyal politikalardan bahsederler. Ama bu yanlıştır. Sosyal politikalar refah devletleri olmadan var olabilirler, fakat tersi geçerli değildir. Toplumsal riske işaret eden bir çeşit kolektif siyasi eylem mevcut ise sosyal politikaların varlığından söz edebiliriz.

Romalılar fakirlere yemek dağıttığında; kilise, loncalar veya soylular yardım ve sadaka dağıttığında veya kuruluş aşamasında devletler ve mutlak monarşiler yoksul yardımını yasalaştırdığında, bu refah devleti değil, sosyal politika idi. Modern sosyal politikalar (ve çoğunlukla refah devleti) için Bismarck'ın 19. yüzyıldaki sosyal sigorta yasalarını başlangıç alırız. (...) Refah devleti bir devletin önereceği sosyal yardım menüsünden farklı bir şeydir. Refah devleti sosyal politikalardan fazla bir şey; özgün tarihi bir yapı, devletin ne olduğuna ilişkin açık bir yeniden tanımlanışı şeklinde anlaşılmalıdır. (Buğra / Keyder, 2006: 35-36)

Bu karışıklığı tekrar üretmemek adına, bu metin içerisinde sosyal politika derken neden bahsedildiğini açıklamak gereklidir. Özügürlü'ya göre (2003: 61) *sosyal politika*, odaya ücretli istihdamı alarak, emeğin fiziki ve kültürel yeniden üretimi çerçevesinde aile, piyasa ve devlet arasında gerçekleşen karşılıklı ilişkileri siyasi otorite ve kamu örgütlenmesi zemininde kavrayan politika yönelimli bir disiplindir.

Buradan hareketle; özünde kapitalist bir örgütlenme biçimi olmakla beraber üretim ilişkileri mücadelelerinin de bir ifadesi olan devlet aygıtına ilişkin bir düzenleme biçimi olarak sosyal politika, kapitalist rejimin ihtiyaçlarına göre zamansal ve mekânsal biçim değişiklikleri göstermiş; bu değişiklikler ki günümüzde baskın biçimde sosyal politikayı 'gerileme, daralma ve piyasalaşma' (Koray, 2007: 22) alanına iteklemiştir. Bu, aşağıda Bauman'a atfen değinilecek olan siyasetin değişen koşullarda her seferinde yeniden kurgulanması ile ilgili bir durumdur. Refah rejimlerinin 1980'lerle beraber bir düzenleme biçimi olarak terk edilmiş, onun terk ettiği alanlar belli şekillerde piyasa ilişkilerinin konusu olmaya başlamıştır. Ülkemizde kendini gösteren düzenlemeler kendi özgüllüğü içinde bu eğilime eklenmektedir. Neo-liberal bir ekonomik anlayışı kendisine referans almış bir devlet aygıtının sosyal politikalar alanındaki davranışları hayırsever bir devlet anlayışı zemininden benimsenmiş ve siyasi devamlılığın bir unsuru haline getirilmesi söz konusu olmuştur.

Sosyal politikayı toplumsal risklerin kamusal idaresi olarak tanımlayan Esping-Andersen (2006: 39; 35), onun refah devleti kavramı ile aynı

anlamda kullanılmaması gerektiğini belirtir. Çünkü sosyal politikalar refah devletleri olmadan var olabilirler ancak refah devletleri, sosyal politikalar olmadan varlıkları söz konusu olamazlar. Ancak her halükarda toplumsal riskler ile siyasal iktidar arasındaki bir bağlantıdan bahsedilmektedir. İlgili toplumdaki devlet örgütlenmesinin üzerinde durduğu ideolojik ya da felsefi tercih, onun toplumsal risklere karşı alacağı tavır da belirleyecektir. Buna göre bu tavır ya da yaklaşım ya dar çerçeveli ya da oldukça kapsayıcı olabilecektir.

Sosyal politikanın kapitalizmin varlığıyla olan ilişkisi, sosyal politika meselelerinin ele alınmasını ancak 16. yüzyıla kadar geri götürmeyi gerektirir. Sosyal politikanın kapitalizmle ilişkisini Buğra ve Keyder'in (2006: 10) belirttikleri gibi çift yüzlü bir ilişki olarak ele almak mümkündür. Buna göre sosyal politika bir yandan kapitalizmin birey ve toplum üzerindeki etkilerini yumuşatarak daha kabul edilebilir bir forma sokarak onun sürdürülebilirliğini sağlarken öte yandan da kapitalizmin ticarileşme ve metalaşma güdülerini sınırlandırarak onu yapılandırıyor ve kendi haline bırakıldığında alacağı şekilden farklı bir şekle büründürüyor. Dolayısıyla sosyal politikanın buradaki rolünü kapitalist sistemin Weber'in terimiyle 'ideal tipi'nden uzaklaştırdığını söylemek mümkündür. Nitekim Marshall (2006: 6), klasikleşen makalesinde 'günümüz sisteminin' (bunu 1949 yılında yazmaktadır) bir sosyalist sistem olduğunu vurgulamaktadır. Marshall'a bunu söyleten şey ise onun bir toplumu oluşturan bireyler arasındaki temel eşitlik ilkesinin, pür piyasa kuralları ihlal edilmeden sağlanamayacak olmasına olan inancıdır. Bu çerçevede Marshall, yurttaşlık ile kapitalist sistemin çatışma halinde olduğunu açıkça belirtmişse de çalışmasında bu konuya ayrıntılı bir yer vermemiştir (Bkz. Bottomore, 2006: 58). Dolayısıyla Marshall, bu eşitliğin sağlanmasında içinde sosyal politikanın da bulunduğu yurttaşlık kurumunun son iki yüz elli yıldan beri kat ettiği gelişmeyle önemli mesafeler kat edildiğini belirtir. Buna göre yurttaşlık, pür kapitalizmin hatları belirgin sınıflar üzerine kurulu olması aynı zamanda toplumu bölmesi anlamına

gelecektir. Hâlbuki bu belirgin sınıfsal sınırların ötesinde yurttaşlık gibi verili bir statüyle potansiyel çatışmayı dindirmek mümkün olabilir.

Sosyal politika ile kapitalizmin ilişkisindeki dönüşüm siyasetin her seferinde yeniden kurgulanmasını gerektirmiştir. Kitlelerin korunmasız kaldığı her dönem sonunda siyaset mevcut olumsuzlukları giderecek biçimde yeniden kurgulanmıştır (Bauman, 2005: 27-43). Sanayi Devrimi çağındaki karanlık tablolar bir müddet sonra (elbette kendiliğinden değil) 'sosyal demokrasi' girişimleri ile yumuşamaya başlamış ve 'altın çağ'da siyasetin kurgulanması 'refah devletleri'ni doğurmuştur. 1970'lerdeki dönüşüm ise tekrar bir değişime neden olmuş ve genelde kullanıldığı gibi 'neo-liberal' devleti geri getirmiştir. Bilindiği gibi bu yeni dönemde piyasa daha fazla vurgulanmakta ve sosyal koruma yapılarına daha ciddi saldırılar yapılmaktadır. Bu çerçevede ibrenin hak temelli devlet yardımlarından damgalayıcı sivil toplum ya da varlıklı kesim yardımlarına kaydırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu çalışmanın son bölümünde bahsedilen sosyal politika aracı, bu saldırılara karşı bir önlem olarak düşünülebilir.

Sosyal politikanın çerçevesinin ne olması gerektiğine yönelik cevaplar esasında kapitalizmin niteliği ile ya da nasıl olması gerektiği ve insanı nasıl ele alması gerektiği ile ilgilidir. Temel tartışmalardan birisi kapitalizmin mutlak olarak 'şer' üzerine kurulu olduğu ve sistemin kendisi bir şekilde elimine edilmeden, onun kaynaklık ettiği 'şer'lerin de ortadan kaldırılmasının mümkün olmadığına yöneliktir. Bu eksenindeki yorumların temelde Marksizmin radikal yorumlarından kaynaklandığını belirtmek mümkündür. Bu yaklaşım gerek 'yeni sol'un gerekse 'sosyal demokrasi'nin kapitalizmin doğurduğu kötülükleri ortadan kaldırmaya muktedir olamayacağını, çünkü bu yaklaşımların mevcut yapının temelini sorgulamadıklarını ve yoksulluk gibi belirli bir sınıfın mağduriyetini gidermek için muktedirler sınıfının kavram setini kullandıklarını ve dolayısıyla mevcut yapının 'hegemonya'sının sürdürülmesine katkıda bulunduğunu belirtmektedir (Özdemir ve Özdemir, 2009). Kapitalizmin, sosyal politikanın kapsamındaki problemlerin temel nedeni olduğu tar-

tısmazsızdır. Ancak kapitalizm, ne küresel olarak homojen işleyen ne de zaman karşısında durağan bir sistemdir. Yukarıda da belirtildiği gibi, sosyal politika ile kapitalizmin ilişkisi çift yönlüdür. Gerçekten de sosyal politika kapitalizmin etkilerini yumuşatarak onun yeniden üretilmesine katkıda bulunurken bir yandan da onu dönüştürmektedir. Dolayısıyla günümüzde sosyal politikanın nasıl daha geniş bir alanı kapsayacağına dair yolları aramanın daha manidar olacağını düşünüyoruz. Bu çerçevede haklara vurgu yaparak sosyal politikanın 'piyasa' vurgusu karşısında daha güçlü ya da etkili bir rezervi kullanmış olacağını düşünüyoruz. Haklara varma yolunda 'ihtiyaçlara' bir göndermede bulunmak gerekiyor. Buğra'nın (2008: 258-9) belirttiği gibi sosyal politikanın kapitalizmle birlikte kronikleşen sorunların giderilmesi çabasında mutlaka gündeme gelen ihtiyaçlar konusundan bahsetmenin zorlu bir tarafı bulunmaktadır. Bunun nedeni ise ihtiyaçların tarihsel ve toplumsal olarak değişken olması. Buğra (2008: 258) bu noktada ihtiyaçların tanımlanmaya çalışılmasını başka bir çalışmaya atfen 'ihtiyaçlar üzerine diktatörlük' ile neticelenme tehlikesine vurgu yapmaktadır. Gerçekten de liberal yaklaşımların temelde dayandıkları nokta da burasıdır. Yani temelde bireyi ilgilendiren bir meselenin başkaları ya da bir otorite tarafından belirlenme çabasının taşıdığı tehlikeler bulunmaktadır. Öte yandan bu ihtiyaçlardan bahsetmeyi tamamen reddetmenin de çok ciddi sorunlara yol açması kaçınılmazdır. Buğra (2008: 258), bu seçeneğin siyaseti reddetmek anlamına geldiğini bunun ise insanların kendi kaderlerine terk edilmeleri anlamına geldiğini belirtmektedir ve ihtiyaç kavramının bu iki seçeneğin ötesine taşınabileceğini belirtmektedir: "İhtiyaç kavramını çok geniş bir biçimde tanımlayarak, insanın içinde yaşadığı topluma, o toplumun eşit bir ferdi olarak katılma ihtiyacından söz edebileceğimizi düşünüyorum." Buğra, bu noktada hayırseverlik ile hak temelli yaklaşımları karşılaştırmaktadır. Sosyal sorunlara hayırseverlik kapsamında yaklaşmak aslında onları siyaset alanının dışına kaydırmak anlamına gelmektedir. Bu, ise yapıyı korumaya çalışanlar için niyet edilen bir şeydir. Yoksulluk gibi problemleri haklar çerçevesinde değerlendirmek ise meseleyi siyasileş-

tirmek ve temelde devletin sorumluluğu çerçevesine sokmak anlamına gelmektedir. Bunun bir başka anlamı ise piyasaya müdahaleyi gerektirir ve bu müdahale haklar çerçevesinde yapılıyorsa insanı Polanyi'nin bahsettiği bir 'meta' (Polanyi, 2010; Buğra ve Ağartan, 2009) olmaktan çıkıp onun hak sahibi bir fert olarak topluma katılmasına katkı yapar.

Hak Temelli Bir Sosyal Yardım Örneği: Temel Gelir ya da Vatandaşlık Geliri

Sosyal politikaların geniş anlamda sosyal eşitlik ve sosyal adalet sağlayıcı bir işlev ve nitelik kazanması, bu politikaların haklar düzleminde hukuki bir temele oturması ve vatandaşlık anlayışına sosyal bir boyut eklenmesi ile ilgilidir. T. H. Marshall'ın ilk kez gündeme getirdiği vatandaşlık statüsü kavramı (Marshall, 2006), sosyal politikaların hak temelli bir zeminde nasıl inşa edileceğini ortaya koymuştur. Bu yaklaşım sosyal politikaların uygulanışında ve genişlemesinde vatandaşlık bağı kaygısının temel alınması gerekliliğini vurgular. Toplumsal katmanların her statüsünde risklerin ve güvensizliklerin hafifletilmesi, eşitsizliklerin azaltılması ancak bu şekilde yaygınlık kazanabilir. Temel gelir ya da vatandaşlık geliri olarak adlandırılan sosyal politika düzenlemeleri de böyle bir zeminden yükselir. Bu düzenleme temel olarak devlete vatandaşlık bağıyla bağlı olanlara (ekonomik ve toplumsal durumundan bağımsız olarak), yaşamını asgari geçimlik düzeyinde sürdürülebilir kılacağı bir 'temel gelir' desteğinin sunulmasıdır. Bir sosyal politika aracı olarak bu düzenlemeyi savunanlara göre böylelikle yalnızca muhtaç kesimleri hedef alan, toplumsal düzlemde etiketleyici sonuçları beraberinde getirecek düzenlemelerden kaçınılabılır ve sosyal politika daha bütünleştirici bir zeminden yükselebilir.

Türkiye'ye kıyasla refah uygulamalarının gelişmiş olduğu Avrupa ülkelerinde daha uzun bir süredir sosyal politika ya da sosyal yardım tartışmalarında yer bulan 'temel gelir'in Türkçe literatürde yer bulması oldukça yenidir. Neredeyse tüm konular dil problemi başta olmak üzere

yapısal bazı sebeplerden de dolayı Türkçe’de daha geç zamanlarda tartışılmaya başlanmaktadır. Temel gelirin de sosyal politika yazınına girmesi esasında Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu’nun gayretleri ve öncülüğünde olmuştur. Peki hayırseverliğin sosyal yardımlar konusunda barındırdığı sakıncalar başta olmak üzere sosyal politikanın temel yetersizliklerine karşı etkili bir seçenek olması mümkün müdür? Bu soru elbette ki hala hararetli tartışmalara kaynaklık etmektedir. Soruya keskin bir biçimde ‘hayır’ diyenlere karşı bu yöntemi yoksulluğun kaynaklık ettiği sorunu çözmede önemli bir yol olarak görenler bulunmaktadır. Bu çalışmanın yazarları olarak kendimizi katı bir biçimde ‘hayır’ diyenlerin içinde değil, bu yöntemin tartışılması gerektiğine inananların içinde konumlandırmaktayız. Aşağıdaki satırlarda bunu kısaca gerekçelendireceğiz.

Bu yönetime karşı çıkanların gerekçelerini uzun bir liste haline sunmak mümkündür. Bir kaçını yazacak olursak: Öncelikle bu yönetime tahmin edilebileceği gibi ‘maliyet’e vurgu yapılarak karşı çıkmaktadır. Ayrıca ‘enflasyon’a yol açacağı, ‘ücretleri düşüreceği’, yapılacak yardımın ‘seviyesinin belirsiz’ olacağından dolayı (Standing, 2007: 30-33) bu yöntem eleştirilmektedir. Modern dönemde ‘çalışma’ya vurgu yapan ve kabaca ‘çalışmayana ekmek yok’ şeklinde özetlenebilecek emek-fayda ideolojisine dayanarak da bu yardımı eleştirmek mümkündür. Burada da ‘maliyet’ler temel gerekçelerden birisini oluşturmaktadır. Ayrıca çalışmadan, çalışanların sırtından geçinen bir ‘asalaklar sınıfı’ meydana getireceğinden dolayı hem toplumsal dayanışmayı azaltacak hem de çalışanların şevkini kıracaktır (İnsel, 2007: 42).

Burada tüm bu itirazlar yanıtlanmayacaktır, ancak tüm bu itirazların esasında belirli bir ideolojik zeminden kaynaklandığını belirtmek gerekiyor. Bu da belirtildiği gibi esasında bir algılama tarzının (piyasada herkesin eşit olduğu, aslında işçinin özgür olduğu ve istemediği anda istihdam ilişkisinden çıkabileceği, üretebildiğin kadar değerli olduğun ya da tüketebileceğin ...) ‘ideal bir durum’ olarak kodlanması ve algılanmasından kaynaklanmaktadır. Buğra ve Sınmazdemir (2007: 85-114)

yaptıkları ampirik çalışma ile 'maliyet' gerekçesinin bir efsane olduğunu göstermişlerdir (Hanlon, (2010: 2) da yoksul güney ülkelerinde uygulanan nakit transferlerinin milli hâsılanın % 0,1-4 arasında değiştiğini belirtmektedir). Hanlon ve diğerlerinin (2010: 2) nakit gelir transferi yapılan yoksul ülkeler bağlamında vardıkları sonuçlar bu tarz yaklaşımlara yöneltilen eleştirilerin bazılarına cevap niteliğindedir: "Bu programlar mali açıdan karşılanabilir, yardımı alanlar parayı iyi kullanmakta ve israf etmemektedirler, nakit desteği cari yoksulluğu doğrudan azaltmada etkili bir yoldur ve ayrıca bu yardımlar insani gelişimi teşvik ettiği ve iktisadi büyümeyi kolaylaştırdığı için gelecekteki yoksulluğu da önleme potansiyeline sahiptir."

Elbette burada 'temel gelir' her derde deva bir iksir olarak ele alınmamaktadır. Standing'in de belirttiği gibi "temel gelir uygulamasına geçişi destekleyen argümanlar kesinlikle güçlüdür, itirazlar ise cevaplanabilir" niteliktedir. Temel gelirin savunulabileceği bir diğer dayanak noktası ise sınıfsal konumlara dairdir. Olin Wright'in (2007: 51-62) da ifade ettiği gibi, temel gelir ile sınıflar arasındaki iktidar asimetrisinin derecesini azaltmak mümkündür. Olin Wright (2007: 53), sınıflar arası iktidar dengesizliği bağlamında kapitalizme 'sömürü', 'yabancılaşma' ve 'adaletsizlik' temelinde yöneltilen suçlamalara karşılık olarak geleneksel Marksistlerin önerdiği çarenin sosyalizm olduğunu ancak bu öneriyi sunan kesimlerin artık kapsamlı bir sosyalizm ihtimaline karşı daha az iyimser olduğunu belirtmektedir: "Kapitalizmi eleştirenlerin çoğu artık piyasalardan vazgeçilemeyeceğini görmektedir; bu yüzden de 'mevcut haliyle kapitalizme' alternatiflerin iyi işleyen piyasa kurumlarıyla uyumlu olması gerekmektedir". Başka bir deyişle yukarıda da belirtildiği gibi burada saf haliyle piyasaları, sosyal problemleri giderecek çözümleri de barındıracak bir hale dönüştürecek seçeneklerin aranması gerekmektedir. Temel geliri bu kapsamda değerlendirmek mümkündür. Olin Wright (2007: 58-9), temel gelirin işçilere kısmen de olsa pazarlık gücü vereceği için emek ile sermaye arasındaki iktidar ilişkisinde simetrinin sağlanmasına bir katkı yapacağını ifade etmektedir.

Tam da bu noktada belirtilmesi gereken önemli bir soru karşımıza çıkar. Bu da Türkiye gibi parçalanmış, siyasi ikliminin kırılğanlıklarına ve popülizmine açık bir sosyal yardım ilişkisi bütününün; kayıt dışı oranları yüksek, enformel sektörün yaygın ve kökleşmiş, çalışma sürelerinin yüksek seyrettiği bir ekonomik yapılanmayla temel gelir benzeri bir düzenlemenin nasıl eklemeneceğine dair olan bir tartışmadır. Bu sorgulama sosyal politika alanında hangi uygulama yöneliminin öncelikli olduğuna dair soru işaretleriyle beraber yürümelidir. Örneğin Wright'ın alıntılanmış olduğumuz yukarıdaki tespiti, Türkiye işgücü piyasası özellikleri bağlamında değerlendirildiğinde, belirtilenin tersi yönünde de işleyebilecek bir zemin oluşturabilir mi? Yani işçilere değil, işverenlere kısmen de olsa pazarlık gücü getirebilir mi?

Sonuç Yerine

Bu yazıda yapılmak istenenin karşılaştırmalı örnekler içerecek olan daha kapsamlı bir çalışmaya bir giriş yapmak olduğunu belirtmek gerekiyor. Dolayısıyla çeşitli ülkelerde üçüncü sektörün yoksulluk kapsamında neler yarattığı ya da gönüllü girişimlerin hangi boyutta olduğu veya aynı parametrelerin Türkiye'deki karşılığının ne olduğu ve hangi yönde seyrettiği bu giriş kısmının dışında kalmıştır. Burada yapılmak istenen şey daha ilkesel düzeyde bir tartışma yürütmektir. O da hayırseverlik kapsamında değerlendirilebilecek olan kişisel ya da üçüncü sektörden kurumsal girişimlerin sosyal politikanın temel problemlerinden birisi olan yoksulluğu gidermedeki rolünün ne olduğuna dairdir.

Çok kabaca özetlenecek olunursa hayırseverlik her ne kadar bireysel boyutta (hem yardımı yapan hem de yardımı alan hatta dışarıdan bakan üçüncü gözler için de) iyi çağrışımlar yapsa da sosyal politika bağlamında düşünüldüğünde soğukkanlı bir yaklaşımı gerektirmektedir. Çünkü hayırseverlik ile ilgili tüm vakalarda dikkatler yardımı alan kişi ya da aile üzerine çekilerek onların nasıl bir uçurumun kenarından döndürüldüklerini anlatır ve bu çerçevede bu kurtarma işini yapan eylemin ya da

girişimin (bu örnekte hayırseverliğin) önemi vurgulanır. Dolayısıyla hikâyenin merkezindeki figür her zaman dikkatleri üzerine çektiğinden büyük resim ya da uçurumun kenarındaki milyonlarca başka örnek gözden kaçmış olur. Tekrar vurgulanmalıdır ki bir kişi ya da aileye yardımda bulunan kişi açısından elbette ki takdire şayan bir durum söz konusudur ancak aynı durumdaki milyonları görebilmek ya da biraz daha tehlikeli alandan uzaklaştırmak için sosyal politikanın hak temelli kapsayıcılığına ihtiyaç bulunmaktadır. Dolayısıyla sosyal politika bağlamında problemin gizlenmemesi için bu yönden çabaların arayışı içinde olmak gerekiyor. Bu kısa girişte bu yöndeki bir çaba olarak 'temel gelir' üzerine duruldu. Temel gelirin, damgalayan veya ötekileştiren bir yaklaşımdan değil de 'hak' kategorisinden duruma yaklaşması bizi bu çerçevede bu yöntemin tartışılması gerektiği sonucuna ulaştırmaktadır.

Kaynaklar

- Artagus, Eyüp (2010). *Ümmet-Der Muhtaç Ailelere Yardım Eli Uzattı*, <http://www.dogruhabergazetesi.net/index.php/kultur-sanat/77-haber/6931-uummet-der-muhtac-ailelere-yardm-eli-uzatt.html>, erişim tarihi 05/08/2010
- Bauman, Zygmunt (2005). *Bireyselleşmiş Toplum*, Çev. Yavuz Alogan, İstanbul: Ayrıntı
- BH (2007). *Belediye'den Haberler: Hayır Çarşısı Yardım Elini Uzatıyor*, 27/06/2007 http://www.altindag-bld.gov.tr/haber.asp?islem=1&haber_ID=1033, erişim tarihi, 05/08/2010
- Bottomore, Tom (2006). *Kırk Yıl Sonra Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar*, Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar içinde sf. 57-85, Çev. Ayhan Kaya, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Buğra, Ayşe (2008). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika*, İstanbul: İletişim
- Buğra, Ayşe (2006). *Türkiye'de Sağlık ve Sosyal Politika*, Toplum ve Bilim, Sayı 106
- Buğra, Ayşe (2003-2004). *Devletçi Dönemde Yoksulluğa Bakış ve Sosyal Politika: 'Zenginlerimiz Nerede?'*, Toplum ve Bilim, Sayı 99
- Buğra, Ayşe ve Çağlar Keyder (2006). *Önsöz, Sosyal Politika Yazıları*, (Der.) Ayşe Buğra ve Çağlar Keyder içinde sf. 7-18, İstanbul: İletişim
- Buğra, Ayşe ve Kaan Ağartan (Der.) (2009). *21. Yüzyılda Karl Polanyi'yi Okumak: Bir Siyasal Proje Olarak Piyasa Ekonomisi*, İstanbul: İletişim

- Buğra, Ayşe ve N. Tolga Sınmazdemir (2007). *Yoksullukla Mücadelede İnsani ve Etkin Bir Yöntem: Nakit Gelir Desteği*, Bir Temel Hak Olarak Vatandaşlık Gelirine Doğru, (Der.) Ayşe Buğra ve Çağlar Keyder içinde sf. 85-114, Çev. İsmail Çekem, İstanbul: İletişim
- ES (2010). Elbistan'ın Sesi: *Küçük Veli'ye Akülü Tekerlekli Sandalye Sürprizi*, http://www.elbistaninsesi.com/news_detail.php?id=11355&uniq_id=1281362918, 05/08/2010
- Esping-Andersen (2006). *Toplumsal Riskler ve Refah Devletleri*, Sosyal Politika Yazıları, (Der.) Ayşe Buğra ve Çağlar Keyder, Çev. Burcu Yakut-Çakar ve Utku Banş Balaban içinde sf. 33-52, İstanbul: İletişim
- Foucault, Michel (2006). *Deliliğin Tarihi*, Çev. M. Ali Kılıçbay, Ankara: İmge
- Hanlon, Joseph (2010). *Just Give Money to the Poor*, 13th International Congress of Basic Income Earth Network, 2010 Sao Paulo, Brasil'da sunulan bildiri metni
- Hanlon, Joseph, Armando Barrientos ve David Hulme (2010). *Just Give Money to the Poor: The Development Revolution from the Global South*, Sterling: Kumarian Press
- İnsan Ahmet (2007). *İktisat Aklına Sokulan Çomak: Vatandaşlık Geliri*, Bir Temel Hak Olarak Vatandaşlık Gelirine Doğru, (Der.) Ayşe Buğra ve Çağlar Keyder içinde sf. 37-50, İstanbul: İletişim
- Koray, Meryem. (2007) *Sosyal Politikanın Anlamı ve İşlevini Tartışmak*, Çalışma ve Toplum Dergisi Sayı:15, 19-55
- Lavalette, Michael / Pratt, Alan. (2006) *Social Policy: Theories, Concepts And Issues*, London: SAGE Publications
- Lefebvre, Henri. (2007) *Sosyalist Dünya Görüşü Marksizm*, İstanbul: Yordam Kitap
- Marshall, T. H. (2006). *Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar*, Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar içinde sf. 1-56, Çev. Ayhan Kaya, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Özuğurlu, Metin. (2003) "*Sosyal Politikanın Dönüşümü*", Mülkiye Cilt: XXVII Ankara
- Özdemir, Ali Murat ve Gamze Yücesan Özdemir (2009). *21. Yüzyıl İçin Sosyal Politika: Mevcut Söylemlerin Eleştirisi*, Alpaslan Işıklı'ya Armağan: Sosyal Politikada Güncel Sorunlar, içinde sf. 323-358, AÜ SBF Yayın No. 596, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Politika Araştırma ve Uygulama Merkezi
- Polanyi, Karl (2010). *Büyük Dönüşüm: Çağımızın Sosyal ve Ekonomik Kökenleri*, Çev. Ayşe Buğra, İstanbul: İletişim
- Standing, Guy (2007). *Temel Gelir: Küreselleşen Dünyada Yoksullukla Bir Mücadele Yöntemi*, Bir Temel Hak Olarak Vatandaşlık Gelirine Doğru, (Der.) Ayşe Buğra ve Çağlar Keyder içinde sf. 17-36, Çev. İsmail Çekem, İstanbul: İletişim
- Talas, Cahit (1981). *Toplumsal Politikaya Giriş*, Ankara: S Yayınları

Wright, Erik Olin (2007). *Temel Gelir, Paydaş Geliri Transferi ve Sınıf Analizi, Bir Temel Hak Olarak Vatandaşlık Gelirine Doğru*, (Der.) Ayşe Buğra ve Çağlar Keyder içinde sf. 51-52, Çev. İsmail Çekem, İstanbul: İletişim

Yrd. Doç. Dr. Fuat Man: 1977 yılında Hilvan'da (Şanlıurfa) doğdu. 2000 yılında Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü'nden mezun oldu. 2005 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden İnsan Kaynakları Yönetimi ve Endüstri İlişkileri alanında bilim uzmanı; 2009 yılında ise aynı enstitüden Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri alanında doktora derecesi aldı. Doktora çalışmalarının bir akademik yılını (2008-2009) İrlanda'da Institute of Technology Tralee Business and Social Studies'te sürdürdü. Türkiye çalışma ilişkileri tarihi ve ideolojisi, devlet ve çalışma söylemi, çalışma sosyolojisi başlıca çalışma alanlarıdır. Belirtilen alanlarda çeşitli dergilerde makaleleri ve yurt içi ve yurtdışı kongrelerde sunulmuş bildirileri bulunmaktadır. Halen Sakarya Üniversitesi İşletme Fakültesi İnsan Kaynakları Yönetimi Bölümü'nde yardımcı doçent olarak çalışmaktadır.

Onur Metin: 1985 yılında Ankara'da doğdu. 2007 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Çalışma Ekonomisi Endüstri İlişkileri Bölümünden mezun oldu. 2009 yılında yine aynı yerde yüksek lisans eğitimini tamamladı. Yüksek lisans eğitiminin son anlarında Sakarya Üniversitesi Çal. Eko. End. İlişkileri Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya başladı. Halen Sakarya Üniversitesi'nde aynı görevi sürdürmekte ve 2009 yılında bu bölümde başladığı Doktora eğitimine devam etmektedir.